

kar je dobro za druge oziroma vse drugo. Če o naravi razmišljamo kot o ločeni od nas, kot o sestavljanki samostojnih delcev, s katerimi lahko po mili volji manipuliramo, se nagibamo k temu, da bomo tako razmišljali tudi o soljudeh.

Globalno gospodarstvo, ki bo z okoljem trajno uravnoteženo, med drugim vključuje ponovno vzpostavitev stabilnosti podnebja, zaščito stratosferskega ozonskega plašča, obnovo zemeljskega gozdnega plašča, ohranjanje prsti, obvarovanje biološke raznovrstnosti in ponovno vzpostavitev ravnotežja med rojevanjem in umiranjem. Avtorji zbornika nakazujejo rešitve, ki bi jih lahko uporabili predvsem poslovneži in politiki. Vendar to ne pomeni, da je knjiga namenjena zgolj njim. Priporočam jo tudi tistim Zemljanom, ki nimajo družbene moči in oblasti. Temeljno poslanstvo človeka 1993 je: postopno reševanje problemov, ki se v danem zgodovinskem trenutku zdijo najpomembnejši, moramo zamenjati s holističnim pogledom na svet. In seveda spoznanjem, da nismo ekskluzivni lastniki tega planeta. Zemlja je naš dom, njeno naravno bogastvo pa dragocen dar, ki nam je zaupan v upravljanje za čas našega življenja na njej. To pomeni, da moramo zanjo skrbeti odgovorno in z ljubeznijo – prav vsak lahko (in mora) prispevati k temu.

Melita Poler

Slovenija in Evropska konvencija o človekovih pravicah

(Dragocen pripomoček za pouk o naši ustavi in o človekovih pravicah)

Pouk o naši ustavi in o človekovih pravicah je potreben za vse stopnje šolanja

Pouk o ustavah, o družbeni ureditvi, o državi in družbi ima stoletno tradicijo, še posebej pa pouk o pravicah in dolžnostih

podanika, občana ali državljana. Pouk o človekovih pravicah so zahtevali takoj po francoski revoluciji, v času liberalnih ustav pred svetovno vojno, med obema vojnoma in zlasti po drugi vojni. Posebej so si za to prizadevali UNESCO in razne mednarodne organizacije učiteljstva. S tem v zvezi je tudi pouk o miru in za vzajemno razumevanje med narodi. Totalitarni režimi takega pouka niso podpirali. Pri nas smo nekatere elemente takega pouka uvajali šele po drugi vojni v okviru spoznavanja družbe, pri zgodovini, zlasti pa pri družbenomoralnem pouku, pri samoupravljanju in v okviru visokošolskega družboslovja. Pri tem so bile odločilne pobude posameznikov. Danes imamo posebno poglavje o človekovih pravicah v učbeniku »etika in družba«, verjetno bodo o tem govorili pri zgodovini, morali pa bi to vprašanje obravnavati tudi pri sociologiji, filozofiji, pri državljanskem pouku in seveda na visokih šolah, zlasti pri obravnavi »demokracije« in drugod. Bistveno je, da imajo po Konvenciji o pravicah otroka mladi pravico do takega pouka, na drugi strani pa to terjajo naše razmere, obveznosti pa imamo tudi do mednarodne skupnosti. Zadnjih nekaj let se je zanimanje za človekove pravice okrepilo, zato smo dobili tudi več publikacij, ki olajšujejo pouk. Znan je obsežen zbornik Varstvo človekovih pravic, MK 1988, dragocena je zbirka dokumentov OZN o človekovih pravicah, ki jo je izdalo Društvo za Združene narode za Slovenijo 1988 in zlasti metodični pripomoček, ki olajšuje pouk o človekovih pravicah v osnovnih in srednjih šolah. Povečalo pa se je zanimanje za pravice otrok.

Raziskovanje in proučevanje človekovih pravic

Med najbolj razgledanimi razumniki se je kazalo zanimanje za človekove pravice že med obema vojnoma, zlasti so nekateri napredni pedagogi, kot npr. G. Šilih, že govorili o pravicah otroka. Po drugi svetovni vojni so začeli pisati o človekovih pravicah po objavi Splošne deklaracije človekovih pravic 1948 predvsem naši pravniki, npr. M. Šnuderl, St. Peterin, J. Globevnik, Fr. Hočevar, pozneje I. Kristan, E. Petrič, B. Bohte, v novjšem času pa so izredno aktivni D. Türk, Lj. Bavcon in A. Šelih.

Močno zanimanje za ta vprašanja je kazal prvi predsednik Društva za Združene narode, zdravnik dr. J. Potrč, ki je tudi predlagal šolski etični pouk. Njegovo delo je plodno nadaljeval S. Zore, zdaj pa si za tak pouk prizadeva Marija Vilfan. O pouku o človekovih pravicah so razmišljali nekateri pedagogi in psihologi, čeprav v uradni pedagogiki ni bilo pojma »pouk o človekovih pravicah«. Tudi v jugoslovanskem prostoru so o tem govorili predvsem pravniki, morda sociologi. Ob dnevu človekovih pravic študenti dobivajo nagrade Slavka Zoreta, ki jih podeljuje Društvo za Združene narode. Nekateri obravnavajo tudi problematiko človekovih pravic.

Ker nam ni znano, koliko diplomskih nalog, magisterijev in doktoratov je naš mlajši rod pravnikov, sociologov in drugih posvetil človekovim pravicam, se moramo omejiti le na novejšo in splošno znane dosežke na tem področju. Lahko rečemo, da se je zanimanje za človekove pravice po velikih družbenih spremembah v svetu in pri nas povečalo. Močno spodbudo je dala Konvencija o pravicah otroka 1989, velikega pomena je bila ustanovitev Sveta za varstvo človekovih pravic in Komisije za otrokove pravice. Te zahteve po pouku o človekovih pravicah so se zaostrele tudi zaradi barbarstva v naši bližini.

Za nas sta zdaj zanimivi dve akciji pri proučevanju in raziskovanju človekovih pravic. Verjetno na pobudo Komisije za otrokove pravice je skupina pod vodstvom dr. A. Šelih podrobno razčlenila našo zakonodajo, ki se tiče otroka, in jo primerjala s Konvencijo o pravicah otroka. Nastal je obsežen zbornik Pravni vidiki otrokovih pravic 1992. Izrednega pomena so tudi kolokviji, ki jih je organiziral Svet za varstvo človekovih pravic skupno z Direktoratom za človekove pravice pri Svetu Evrope.

Slovenija in Evropska konvencija o človekovih pravicah, Ljubljana 1993 (287)

Na kolokviju o slovenski ustavi in o Evropski konvenciji so za uvod prebrali uvodni govor šefa Direktorata za človekove pravice dr. P. Leuprechta, ki ga je imel na seminarju o varstvu človekovih pravic v Salzburgu, kjer je orisal slabe razmere

v Evropi in posebej opozoril na zločine v naši bližini. Prof. dr. Lj. Bavcon je v pozdravnem govoru kratko orisal naš razvoj, prehodne razmere, poudaril sodelovanje s Svetom Evrope in opozoril na našo odgovornost v samostojni državi. Dr. J. Pučnik je predvsem kritiziral prejšnji režim, svoj govor pa je poimenoval sociološka razprava. Prof. dr. D. Türk je govoril o ustavi Republike Slovenije in Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic kot o potencialu mednarodnih standardov za domači razvoj prava o človekovih pravicah in pri tem orisal naš pretekli razvoj, spremembe doma in v svetu. Izčrpno in taktno je orisal postopke pri sprejemanju ustave in naša prizadevanja za uzakonitev človekovih pravic. Poudaril je pomen obeh paktov o človekovih pravicah OZN in opozoril na relativno vrednost Evropske konvencije, zadržal se je na treh bistvenih vprašanjih ustavnega jamstva človekovih pravic: na načelu enakosti in nediskriminacije, na omejitvah človekovih pravic in na forumih za nadzorovanje uresničevanja človekovih pravic v naši ustavi.

Podobno sta govorila o temeljnih pravicah in razlagalni vrednosti ustave dr. A. Mavrič in prof. dr. M. Pavčnik. Ob številnih primerih sta prikazala delo Ustavnega sodišča Slovenije v zvezi s človekovimi pravicami. Odvetnik iz Londona R. Plender je ob obsežni literaturi in številnih primerih razložil mednarodne norme v zvezi z državljanstvom priseljencev in narodnih manjšin. Izčrpno je orisal razmere v svetu, zlasti v Evropi, opozoril na listino OZN, in pa tiste, ki nastajajo v evropskih institucijah. Zadeva je za nas izredno pomembna, vanjo pa se je poglobil dr. M. Žagar in razgrnil naša gledanja v prispevku Varstvo narodnih manjšin in tujcev v ustavi in zakonodaji R Slovenije. Ob bogati literaturi je razvil teoretične koncepte o varstvu manjšin, orisal je naše razmere, prakso in težave, ki nastajajo. Prof. dr. P. Klinar je razložil še ekonomski, socialni in politični položaj imigrantov, pri čemer je označil značilnosti imigrantskih manjšin, opozoril je na notranje in mednarodne imigracije v Sloveniji, na njihovo strukturo, probleme, pravice, prihodnji razvoj. Dr. A. Nečak-Lük je kratko predstavila raziskavo o dinamiki medetničnih odnosov v Sloveniji s primeri iz Lendave.

Izrednega pomena je vprašanje ustavnih pritožb v zvezi z varstvom človekovih pra-

vic, zato je G. Dannemann iz Londona primerjal ustavne pritožbe v evropskih državah, prof. dr. I. Kristan pa je govoril o razmerah pri nas, nato pa je še obravnaval razmere na Hrvaškem in zlasti v ZRN. Zelo obširno je govoril o sodnem varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin v civilnem pravu prof. dr. L. Ude, pri čemer je posegal v prejšnje naše ustave, nato pa je orisal ustavna izhodišča za vodenje civilnega pravnega postopka. Še posebno zanimive so bile razprave o »varuhih človekovih pravic« ali o ombudsmanih. Tako je Lauri Lehtimaja iz Finske plastično prikazal mehanizme uveljavljanja človekovih pravic, delovanje ombudsmana, razmere v raznih državah in mednarodno varstvo človekovih pravic. Nadaljevanje in poglobitev je pomenil prispevek prof. dr. G. Tepina, ki je govoril o varuhih človekovih pravic in temeljnih svoboščin v slovenski ustavi. Najprej je prikazal razvoj neformalnega varstva človekovih pravic, nato pa je podrobno predstavil švedski parlamentarni ombudsman ter podobne ustanove v V. Britaniji in Avstriji in končno pri nas, v naši ustavi. Ta in druge razprave o ombudsmanih so lahko podlaga za razumevanje zakona, ki smo ga pred kratkim sprejeli.

Pomembno je tudi varovanje človekovih pravic v kazenskem postopku, zato je Toma Grgič, sodnik Vrhovnega sodišča R Slovenije, podrobno razpravljal o varstvu človekovih pravic v kazenskem procesnem pravu in pri tem najbolj opozoril na slabosti prejšnjih ustavnih določb, ki niso vedno šle vstric z mednarodnimi normami. Primere je dal iz Nagodetovega procesa, kjer je šlo za kršitve človekovih pravic. Posebej je opozoril na značilnosti nove slovenske ustave. Kot dopolnilo in nadaljevanje pa lahko štejemo prispevek prof. dr. Fr. Brinca, ki je zajel varstvo človekovih pravic med izvrševanjem zaporne kazni v luči mednarodnega prava in ustave R Slovenije. Najprej je prikazal številne mednarodne pravne akte o varstvu pravic zapornikov, poudaril njihov pomen in opozoril na odprta vprašanja ter dal predloge za oblikovanje zakona o izvrševanju kazenskih sankcij. Posebej je poudaril, naj bi bile urejene pravice zapornikov do zasebnosti, združevanja, informiranja, higiene, izhodov in drugo. Navedel je izredno bogato literaturo.

Za vse, ki se zanimajo za vprašanja člove-

kovih pravic v Evropi, sta poučna prispevka članov Direktorata za človekove pravice pri Svetu Evrope. Claudia Westerdiek je prikazala delo Evropske komisije za človekove pravice, A. Drzemcewski pa je podrobno, nazorno in zanimivo orisal zgodovino, strukturo ter delovanje Direktorata za človekove pravice in njegov položaj in vlogo v mehanizmu Sveta Evrope. Posebej je poudaril pomen »Socialne listine«, ob tem pa je bil kritičen do velikih organizacij in struktur. Dodal je tudi bogato bibliografijo o delovanju Sveta Evrope in njegovih organov za varstvo človekovih pravic. Ob koncu zbornika najdemo še odličen prevod Evropske konvencije z desetimi dodatnimi protokoli.

Glede na to da je prvi zbornik prinesel tako bogato žetev prvega kolokvija, z zanimanjem pričakujemo rezultate drugega kolokvija, ki je bil 28.–29. oktobra 1992 v Ljubljani in je obravnaval »Uveljavljanje političnih, državljanskih pravic v pravnem sistemu Republike Slovenije in Evropska socialna listina«. Nedvomno lahko dognanja koristijo pri oblikovanju naše delovne in socialne zakonodaje in za razvoj, uveljavljanje in spoštovanje človekovih pravic pri nas. Naši učitelji družboslovja, zgodovine in geografije pa bodo dobili s tem odlično študijsko gradivo. Zlasti učitelji »etike in družbe« pa naj bi podrobno poznali ustavo Republike Slovenije, zbornik razprav »Nova ustavna ureditev Slovenije« 1992, ki je delo naših odličnih strokovnjakov s tega področja. V tem zborniku najdemo poleg drugih splošnih ustavnih vprašanj vrsto razprav o človekovih pravicah, kot jih jamči nova ustava, razložili pa so jih prof. dr. Lj. Bavcon, dr. A. Šelih, dr. M. Gaspari, dr. A. Perenič, dr. B. M. Zupančič, Miro Cerar ml., Janez Čebulj, mag. Matevž Krivec, dr. Karel Zupančič, dr. Polonca Končar, dr. Bogomir Sajovic in dr. Lojze Ude. Za čisto praktično uporabo pa bodo učiteljem nasveti, ki jih je zbrala v obsežnem priročniku Marija Cigale, izdalo pa ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Naši državljani lahko tu najdejo nasvet o tem, kako lahko uveljavijo svoje pravice na področju dela, družine, socialnega in zdravstvenega varstva, stanovanja in drugod. Zapletena pravna vprašanja so razložena v obliki vprašanj in odgovorov, tako da so razumljiva vsakemu našemu občanu. Prav zato pa je to tudi odličen učni pripomoček za pouk o konkretnih človeko-

vih pravicah, ki povzroča našim učiteljem precej težav. Zato smo v primerjavi s svetom pri nas glede tega pouka šele na začetku. Tudi vrednotenje dela »pri etiki in družbi«, ki so ga opravili za prejšnje šolsko leto, je pokazalo, da imajo učitelji in učenci težave pri temah o človekovih pravicah, ker pedagogi niso dovolj pripravljeni za to področje (vsebinsko in metodično). Zato je prav, da proučujemo vsaj domača dela o človekovih pravicah. Ni pa razumljivo, da z učitelji

nismo mogli obravnavati teh tem na seminarju, ki je bil predviden, da je le za to področje zmanjkalo denarja. Očitno je, da se bodo morali učitelji »etike in družbe« sami izobraževati, da bodo lahko uspešno obravnavali teme o človekovih pravicah, posebej pa o pravicah otroka. Zato jih sproti opozarjamo na literaturo, ki počasi prihaja na naš knjižni trg.

Milan Divjak